

دکتر محمد نصیری

---

# حقوق بین الملل خصوصی

## کلیات، تابعیت، اقامتگاه

(وضع اتباع بیگانه و تعارض قوانین و دادگاہا)

---

(جلد یکم و دوم)

بازنگری، تنظیم و ویرایش:

دکتر مرتضی کاخی    دکتر مرتضی نصیری



## فهرست

۷	دیباچه
۱۳	مقدمه
۱۴	مشخصات حقوق بین‌الملل خصوصی
۱۵	فوائد حقوق بین‌الملل خصوصی
۱۸	منابع حقوق بین‌الملل خصوصی
۱۸	۱ - منابع داخلی (قانون و رویه قضائی)
۲۲	۲ - منابع بین‌المللی (عهدنامه‌ها و عرف بین‌المللی)
۲۴	دکترین
۲۵	تحقیقات و تتبعات انجمنهای علمی

### مبحث اول - تقسیم جغرافیایی اشخاص

#### فصل اول: تابعیت

۲۶	کلیات و اصول تابعیت
۲۶	۱ - کلیات
۲۸	۲ - اصول و مبانی تابعیت
۲۹	اصل اول - هر فرد بایستی تابعیتی داشته باشد
۳۰	قاعده اول - هر فرد به محض تولد بایستی تبعه دولت معینی باشد
۳۰	۱ - سیستم خون
۳۳	۲ - سیستم خاک یا تابعیت ارضی
۳۴	دلایل طرفداران سیستم خون
۳۵	دلایل طرفداران سیستم خاک
۳۷	نتیجه: مقایسه بین دو سیستم
	قاعده دوم - هیچ کس نمی‌تواند تابعیت خود را از دست بدهد بدون آنکه
۳۷	تابعیت دولت دیگری را تحصیل کرده باشد
۴۱	اصل دوم - هیچ فردی نبایستی بیش از یک تابعیت داشته باشد
۴۱	۱ - اختلاف طرز تفکر دولتها راجع به تحصیل تابعیت
۴۲	۲ - تابعیت مضاعف
۴۳	۳ - تابعیت مضاعف به دلیل ازدواج
۴۴	وسایل جلوگیری از تابعیت مضاعف
۴۷	اصل سوم - تابعیت یک امر همیشگی و زوال‌ناپذیر است
۴۷	۱ - تغییر ارادی تابعیت
۴۸	الف - وضع شخص در مقابل دولتی که می‌خواهد نسبت به آن ترک تابعیت کند ...
۴۹	ب - وضع شخص در مقابل دولتی که می‌خواهد به تابعیت آن درآید

۵۰	۲ - تغییر غیرارادی تابعیت
۵۰	۳ - تغییر تابعیت در اثر ازدواج
۵۱	الف - عقیده کلاسیک (نظریه وحدت تابعیت زن و شوهر)
۵۳	ب - موضوع تابعیت زن از اوایل قرن بیستم به بعد
	۴ - چند نکته درباره وضع تابعیتی که از روی خدعه و تقلب نسبت به قانون داده شده است
۵۵	تابعیت در ایران
۵۸	اولاً - عهدنامه‌ها
۵۸	ثانیاً - مقررات متفرقه
۵۹	اول - به دست آوردن تابعیت ایران
۶۱	۱ - تابعیت اصلی
۶۱	سیستم خاک
۶۳	سیستم خون
۶۴	نسب مشروع
۶۴	نسب نامشروع
۶۵	تابعیت اکتسابی
۶۷	ازدواج
۶۷	۱ - وضع زنان خارجی که شوهر ایرانی اختیار می‌کنند
۶۸	۲ - وضع زنان ایرانی که با مرد خارجی ازدواج می‌کنند
۷۰	پذیرش به تابعیت ایران
۷۵	دوم - از دست دادن تابعیت ایران
۷۵	الف - مورد ازدواج
۷۵	ب - موارد ارادی از دست دادن تابعیت ایران
۷۸	سوم - بازگشت به تابعیت

## فصل دوم: اقامتگاه

۸۰	کلیات
۸۲	فوائد عملی بحث در اقامتگاه
۸۳	حقیقت مسأله اقامتگاه
۸۵	اصول سه گانه اقامتگاه
۸۶	اصل اول - هر شخص بایستی اقامتگاه معینی داشته باشد
۸۶	اصل دوم - هیچ شخصی نباید بیش از یک اقامتگاه داشته باشد
۸۷	اصل سوم - اقامتگاه یک امر همیشگی نیست
۸۷	تعیین اقامتگاه از لحاظ بین‌المللی در حقوق ایران

## مبحث دوم - مسأله وضع بیگانگان

۸۹	فصل اول: اصول و مبانی حقوق بیگانگان
۸۹	اول - مقتضیات حقوق بین الملل عمومی
۹۰	الف - طرز تفکر فلسفی و اخلاقی
۹۲	دوم - رفتار متقابل
۹۳	۱ - رفتار متقابل سیاسی
۹۳	۲ - رفتار متقابل قانونگذاری
۹۴	۳ - رفتار متقابل عملی
۹۴	سوم - قوانین داخلی
	<b>فصل دوم: وضع اشخاص طبیعی و اشخاص حقوقی بیگانه در ایران</b>
۹۶	وضع اشخاص طبیعی بیگانه در ایران
۹۶	وضع بیگانگان در حقوق سابق ایران
۹۶	الف - دوران قبل از اسلام
۹۷	ب - دوران حکومت اسلامی
۹۹	ج - دوران رژیم کاپیتولاسیون
۱۰۲	وضع اشخاص طبیعی بیگانه در حقوق فعلی ایران
۱۰۲	الف - حقوق سیاسی
۱۰۵	ب - حقوق عمومی
۱۱۰	اخراج بیگانه
۱۱۳	ج - حقوق خصوصی
۱۱۵	حقوق خصوصی بیگانگان به موجب معاهدات
۱۱۶	سلب مالکیت از بیگانگان
۱۱۸	اقدامات استحقاظی و تأمینی
۱۳۳	وضع اشخاص حقوقی بیگانه در ایران
۱۳۶	شناسایی بین المللی اشخاص حقوقی
۱۳۱	وضع شرکتهای خارجی در ایران
۱۳۲	۱ - مسأله تابعیت شرکتهای
۱۳۸	۲ - حقوق شرکتهای خارجی در ایران

## مبحث سوم - مسأله تعارض قوانین

۱۴۰	۱ - طرح مسأله
۱۴۰	الف - تشخیص صلاحیت از لحاظ قانون
۱۴۰	ب - تشخیص صلاحیت از لحاظ مقام رسمی
۱۴۱	ج - تشخیص صلاحیت از لحاظ دادگاه

۱۴۲	اصطلاحات
۱۴۲	الف - قوانین درون مرزی و قوانین برون مرزی
۱۴۳	ب - قوانین شخصی و قوانین ذاتی
۱۴۴	ج - اصطلاحات دیگر

### فصل اول: تکامل تاریخی افکار و عقاید - مکتبهای فوق بین المللی خصوصی

قسمت اول: دوره قدیم

۱۴۸	۱ - مکتب ایتالیایی
۱۵۳	۲ - مکتب فرانسوی
۱۵۵	۳ - مکتب هلندی
۱۵۶	قسمت دوم: دوره جدید
۱۵۶	۱ - مکتب آلمانی
۱۵۸	۲ - مکتب انگلیسی - امریکایی
۱۶۰	۳ - مکتب جدید ایتالیایی
۱۶۲	۴ - مکتبهای جدید فرانسوی

### فصل دوم: فن به کار بردن قاعده ایرانی حل تعارض

۱۷۲	اول - مسأله تأثیر حقوق
۱۷۴	۱ - شرایط تأثیر بین المللی حق
۱۷۵	۲ - حدود تأثیر حقی که صحیحاً به وجود آمده است
۱۷۷	دوم - مسأله توصیفها
۱۸۱	سوم - احاله
۱۸۶	چهارم - مسأله نظم عمومی
۱۸۹	ضابطه برای تشخیص نظم عمومی در روابط بین الملل

### فصل سوم: ضمانت اجرای قاعده تعارض - تقلب نسبت به قانون

۱۹۴	شرایط اعمال قاعده جلوگیری از تقلب نسبت به قانون
۱۹۵	آثار جلوگیری از تقلب نسبت به قانون

### فصل چهارم: مطالعه چند مورد در عمل

۱۹۷	۱ - احوال شخصیه
۲۰۱	۲ - اموال
۲۰۴	اموال غیر مادی
۲۰۵	۳ - تنظیم اسناد

## دیباچه

استاد ارجمندمان دکتر محمد نصیری به درخواست مؤکد اینجانب، مبنی بر موافقت با تجدید چاپ کتاب حاضر، پاسخ مثبت دادند و اینک کتاب حقوق بین الملل خصوصی و جزوه تعارض قوانین ایشان در یک مجلد تقدیم دانشجویان عزیز رشته حقوق و دانش پژوهان و علاقه مندان این رشته می شود. سبب آن که بنده اصرار داشتم کتاب حاضر، پس از گذشت سالیان دراز چاپ های قبلی آن تجدید چاپ شود، تنها نایاب بودن آن در بازار کتاب نبود؛ بل که طی سالهای تحصیل خودم در این رشته (از سال ۱۳۳۶ تا ۱۳۴۳)، که در دوره لیسانس و دکترای حقوق قضایی دانشکده حقوق دانشگاه تهران دانشجوی ایشان بودم) و پس از آن مدت ۲۰ سال خدمت در وزارت امور خارجه و تماس مداوم با مفاهیم و مواضع حقوق بین الملل خصوصی و اخیراً چندسال تدریس در این رشته از علم حقوق در دانشگاه های مختلف تهران، و مقایسه متن کتاب با سایر کتب و جزوات، به این نتیجه قطعی رسیدم که این کتاب جامع ترین و شامل ترین کتابی است که تاکنون به زبان فارسی در رشته حقوق بین الملل خصوصی تألیف شده و مؤلف محترم آن به علت احاطه و اشراف بر سایر رشته های حقوق، کتاب حاضر را طوری تألیف فرموده اند که نه تنها نیاز دانشجویان علم حقوق را در رشته حقوق بین الملل خصوصی رفع می کند بل که به آنها کمک می کند تا مجاری و موارد ارتباط این علم را با سایر رشته های علم حقوق درک کنند و سبب تفکیک عملی و تشقیق علمی آن را از سایر شعب و اصناف علم حقوق به سادگی دریابند. علاوه بر آن، اتکاء کتاب به مبانی عمیق تئوریک حقوق و طرح و بسط این تئوری ها در کتاب و عیارسنجی موارد قوت و ضعف آنها و سرانجام انطباق هر نظریه حقوقی با نظام تقنینی ایران، موجب تشحیذ ذهن و تجهیز معلومات حقوقی خوانندگان کتاب می شود. خوشبختانه در سالهای اخیر کتب دیگری هم در

این رشته تألیف یا گردآوری شده است (هرچند هیچ‌کدام آنها، تا آنجا که بنده مطالعه کرده و دیده‌ام، از کتاب حاضر بی‌نصیب نبوده‌اند).

استاد دکتر محمد نصیری، تحصیلات عالی خود علم حقوق و به‌ویژه حقوق بین‌الملل خصوصی را در فرانسه، نزد یکی از پایه‌گذاران و اقطاب حقوق بین‌الملل خصوصی جهان (پروفسور نی‌بوایه) گذرانده‌اند و سرمایه‌معنوی حاصله را سالها پیش، با خود به ایران آورده‌اند تا مورد استفاده پژوهندگان علم حقوق قرار گیرد. همین تصادف میمون، موجب غنای بیشتر علمی کتاب حاضر شده است.

استاد، پس از پذیرفتن این پیشنهاد که کتابشان تجدید چاپ شود، از روی نهایت لطف و محبتی که به بنده دارند موافقت نهایی خود را با چاپ مجدد آن، منوط به این فرمودند که بنده نیز در بازخوانی و انطباق موضوعات آن با مقتضیات جدید و ویرایش و نسخه‌پردازی انشای آن با رعایت سلیقه‌های جدیدتر و امروزین شریک باشم و این امور را شخصاً به‌عهده بگیرم که این دستور را به‌دیده‌منت پذیرفتم. با وجود این دوست و همکار ارجمند آقای دکتر مرتضی نصیری (که فراگرفتن درس حقوق را با هم و در یک کلاس در محضر استاد دکتر محمد نصیری سالها پیش شروع کرده بودیم و ایشان با تدریس این رشته در دانشگاه‌های کشور در این زمینه صاحب‌نظر و علاقمند هستند) یک بار دیگر تمام متن را بازخوانی کردند. امیدوارم نتیجه کار مورد عنایت تمامی کسانی که به علم حقوق، به‌ویژه حقوق بین‌الملل خصوصی، علاقه دارند قرار گیرد و یادگاری هم از استاد فاضل و ارجمند ما بماند.

## شرح حال استاد دکتر محمد نصیری

دکتر محمد نصیری در سال ۱۲۸۵ شمسی در اصفهان متولد شد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در همین شهر به‌پایان برد و در کنار آن به‌تحصیل و تکمیل زبان و ادبیات عرب و فقه و اصول پرداخت.

در سال ۱۳۰۶ شمسی به تهران آمد و پس از اخذ درجه لیسانس از دانشکده حقوق تهران در سال ۱۳۰۹، جزو نخستین دسته‌های دانشجویان اعزامی دولت برای